

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Briefing Paper 10/2013

Ukrajina v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu

—
Listopad 2013

Ukrajina v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu

—

Michal Lebduška

18. listopad 2013

Ukrajina je vzhledem ke své velikosti, strategické poloze mezi hranicemi schengenského prostoru a Ruska a svému charakteru významné tranzitní země, přes jejíž území vedou do zemí EU plynovody a ropovody z Ruska, jednoznačně nejdůležitější zemí Východního partnerství (VP). Velikost Ukrajiny nápadně vynikne již z pouhého srovnání její populace, která svým počtem převyšuje součet všech pěti ostatních zemí VP. Z tohoto důvodu je podepsání asociační dohody s Ukrajinou jednoznačnou prioritou summitu ve Vilniusu a vzhledem k velmi vysokým očekáváním bude jakýkoliv jiný výsledek pro obě strany prohrou, z čehož může profitovat především Rusko.

Spolupráce mezi EU a Ukrajinou se dlouhodobě odehrává v rámci Evropské politiky sousedství, jejíž součástí je 16 zemí z oblasti středomoří a bývalého Sovětského svazu. V rámci této politiky byl v roce 2009 vytvořen program Východního partnerství, jehož součástí je šest bývalých sovětských republik v čele s Ukrajinou. Následně byl přijat akční plán, na jehož základě probíhá sblížení Ukrajiny s EU, přičemž prioritním cílem je podepsání asociační dohody. Jedná se o první významnou smlouvu s Ukrajinou, jejíž nejdůležitější součástí je smlouva o vytvoření zóny volného obchodu, ale zároveň předpokládá i zavádění evropských standardů na Ukrajině.¹ Vyjednávání o podobě textu dohody sice bylo ukončeno v prosinci 2011, nicméně její podpis a následná ratifikace byly odloženy kvůli procesu s bývalou ukrajinskou premiérkou Julijí Tymošenkovou. Ta byla v říjnu 2011 odsouzena k sedmi letům vězení za zneužití pravomocí, čehož se měla dopustit podpisem nevýhodné smlouvy o dovozu zemního plynu s Ruskem v lednu 2009.

Aktuální politická situace

Od té doby došlo k posunu na ukrajinské politické scéně. Tymošenková byla postupně upozaděna a ztratila svůj vliv na ukrajinskou opozici. Prezidentem sice zůstal kritizovaný Viktor Janukovyč a v parlamentních volbách v říjnu 2012 obhájila jeho Strana regionů nejsilnější pozici a utvořila vládu, nicméně i ukrajinská opozice z nich vyšla posílena. I přes jisté pokusy o manipulace voleb (pravděpodobně nejvýznamnějším byla změna volebního systému z čistě proporčního na smíšený, ve kterém byla polovina poslanců volena v jednomandátových obvodech, což významně oslabilo opozici) byl jejich samotný proces až na výjimky v zásadě reprezentativní. Nejvýznamnější změnou v stranickém systému Ukrajiny byl vstup dvou nových stran do parlamentu – hnutí UDAR (Ukrajinská demokratická aliance pro reformy) bývalého boxera Vitalije Klička a nacionalistické strany Svoboda, které spolu se stranou Vlast uvězněné premiérky úzce spolupracují v opozici.

Postoj zahraničně politických elit k EU

¹ http://eeas.europa.eu/top_stories/2012/140912_ukraine_en.htm

Politické elity Ukrajiny jsou i přes vzájemnou kritiku v zásadě jednotné v politice vůči EU a všechny parlamentní strany s výjimkou Komunistické strany Ukrajiny podporují podepsání asociační dohody. I když se vláda s opozicí ne vždy shoduje na přesném znění zákonů (jedná se především o znění zákona, který by umožnil léčení Julije Tymošenko v zahraničí),² shodují se na obecné nutnosti implementace požadavků EU. Dlouhodobě pozitivní přístup k asociaci s EU tedy prosazuje i vládnoucí Strana regionů, za jejíž vlády došlo k zakončení vyjednávání o podobě asociační dohody. Nálepkování prezidenta Janukovyče jako „proruského“ prezidenta – mimo jiné kvůli tomu, že prodloužil pronájem přístavu Sevastopol Rusku a vzdal se aspirací na členství Ukrajiny v NATO – je tedy ve světle těchto okolností značně nepřesné.

Tento vzácný konsensus na ukrajinské politické scéně byl do značné míry podpořen nedávným ekonomickým tlakem Ruska na Ukrajinu i veřejným míněním, které zcela jednoznačně upřednostňuje asociaci s EU oproti ruské celní unii. Podle posledního průzkumu podporuje asociaci 45 % Ukrajinců, zatímco celní unii pouhých 14 %, přičemž jednoznačně nejmenší podporu (2 %) má asociační dohoda mezi lidmi podporujícími Komunistickou stranu Ukrajiny.³ V neposlední řadě asociaci s EU podporuje i významná část ukrajinské ekonomické elity, která má zájem na zlepšení standardů na Ukrajině a zprůhlednění místního systému tak, aby neohrožoval jejich podnikání. Zároveň má ale také zájem na odstupu od Ruska. Obávají se, aby nebyli ukrajínští podnikatelé nahrazeni ruskými ekonomickými elitami.⁴

Vztahy s EU

Dlouhodobě nejviditelnějším problémem, který Evropská unie kritizuje, je odsouzení bývalé ukrajinské premiérky Julije Tymošenkové, na jejímž propuštění alespoň na léčení do Německa celou dobu trvá. S tím souvisí silná kritika selektivní justice, kterou by měla Ukrajina nahradit standardně fungujícím soudním systémem. Výrazné zlepšení vzájemných vztahů nastalo po omilostnění dvou odsouzených ministrů z vlády Tymošenkové (ministra vnitra Jurije Lucenka a ministra životního prostředí Heorhije Filipčuka) v dubnu 2013.⁵ Kromě propuštění Tymošenkové však EU požaduje před podepsáním dohody schválení některých klíčových reforem, které mají mimo jiné podpořit nezávislost justice nebo zprůhlednit volební proces.

Tradičně nejvýznamnějším spojencem Ukrajiny v EU je Polsko, se kterým pojí Ukrajinu i významná historická pouta. O spolupráci těchto dvou zemí na různých projektech svědčí mimo jiné i společné pořadatelství mistrovství Evropy ve fotbale v roce 2012. Naopak některé členské země EU se k Ukrajině staví poněkud rezervovaněji. Konkrétně představitelé

² <http://www.unian.ua/news/605032-verhovna-rada-zavershila-robotu-ne-rozglyanuvshi-jodnogo-pitannya.html>

³ http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2013/11/131112_gfk_europe_surveys_or.shtml

⁴ <http://gazeta.ua/articles/politics/ukrajinska-ekonomichna-elita-ryatuetsya-v-es-vid-yanukovicha-ta-rosijskih-oligar/520072>

⁵ http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2013/2013_04_08_1_en.htm

Velké Británie, Švédsko a Nizozemsko požadují před podepsáním dohody vyřešení situace Julije Tymošenkové.⁶ Česká republika zastává i přes některé nedávné diplomatické konflikty vůči asociační dohodě pozitivní stanovisko a obecné úsilí Ukrajiny o přiblížení k EU podporuje. Vztahy s Ukrajinou sice narušilo udělení azylu bývalému ministrovi hospodářství Bohdanu Danylyšynovi, manželovi uvězněné expremiérky Oleksandru Tymošenkovi a vyhoštění dvou českých diplomatů v roce 2011, kteří podle vyjádření Ukrajinců údajně měli na Ukrajině získávat tajné informace,⁷ nicméně i přes to se podařilo vzájemné vztahy rychle urovnat. Důkazem toho je nedávna státní návštěva prezidenta Miloše Zemana na Ukrajině, kde vyjádřil podporu podepsání asociační dohody.

Vztahy s Ruskem

Velkým odpůrcem sblížení Ukrajiny s EU je pochopitelně Rusko, které se snaží tlačit na Ukrajinu, aby asociační dohodu nepodepsala a místo toho vstoupila do celní unie tvořené Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem. Díky tomu došlo v průběhu roku 2013 k významným konfliktům, jež se projeví ruským zákazem dovozu některých ukrajinských produktů. Sergej Glazjev, poradce ruského prezidenta Vladimira Putina, dokonce označil ukrajinské snahy o podepsání dohody za „sebevražedné“.⁸ O přinejmenším pochybné věrohodnosti ruských výroků o „nedostatečné kvalitě“ zakázaných ukrajinských produktů svědčí mimo jiné to, že první velkou obětí ruského zákazu se staly čokoládové produkty ukrajinského podnikatele Petra Porošenka, který se dlouhodobě netají svými proevropskými postoji, a který se kvůli tomuto tématu v srpnu 2013 mimo jiné setkal s eurokomisařem Štefanem Füleem.⁹ Je však zřejmé, že ruský tlak je spíše kontraproduktivní a nedává Ukrajině jinou šanci než větší sblížení s EU, které ostatně dlouhodobě upřednostňuje i veřejné mínění.¹⁰

Aktuální hospodářská situace

Ukrajina zaznamenala obrovský hospodářský propad po rozpadu Sovětského svazu a dodnes nedosáhla hospodářské úrovně z roku 1990. Současné HDP Ukrajiny je zhruba na 70 % úrovně roku 1990. Po velkém propadu v roce 2009 dochází k novému ožívování ukrajinského hospodářství.¹¹ Krizi v roce 2009 Ukrajina překonala s pomocí Mezinárodního měnového fondu¹² a stále zůstává v porovnání se zbytkem Evropy velmi chudou zemí.¹³

⁶ <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/netherlands-uk-sweden-wont-sign-association-agreement-until-ukraine-settles-tymoshenko-issue-says-sikorski-330797.html>

⁷ http://zpravy.idnes.cz/ukrajina-vyhostila-ceske-diplomaty-pidili-se-po-tajnych-informacich-11-zahranicni.aspx?c=A110513_142224_zahranicni_stf

⁸ <http://www.economist.com/news/europe/21583998-trade-war-sputters-tussle-over-ukraines-future-intensifies-trading-insults>

⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-758_en.htm

¹⁰ http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=865

¹¹ http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvp_u.htm

¹² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>

¹³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html?countryname=Ukraine&countrycode=up&regionCode=eur&rank=140#up>

Briefing Paper 10/2013

Ukrajina v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu

–
Listopad 2013

Zahraniční obchod je rozdělen zhruba paritně mezi Rusko a Evropskou unií.¹⁴ Kvůli tomu může Rusko vyvíjet na Ukrajinu hospodářský nátlak, který může vážně poškodit její ekonomiku. Velkým problémem zůstávají některé patologické jevy, které srážejí pozici Ukrajiny. Například v posledním žebříčku vnímání korupce Transparency International se Ukrajina umístila na 144. místě, tedy ještě níže než Rusko.¹⁵ Dlouhodobým problémem je velmi vysoký podíl šedé ekonomiky na Ukrajině, jejíž objem podle některých zdrojů dosahoval v roce 2009 téměř 50 % ukrajinského HDP.¹⁶

Závěr

Vzhledem k tomu, že na podepsání dohody na summitu ve Vilniusu mají zájem jak EU, tak i Ukrajina, a jejímu do značné míry geopolitickému charakteru, kdy se viditelně rozhoduje mezi dvěma mezními možnostmi, bude její další odložení jednoznačnou prohrou obou stran. Prozatím se zdá, že klíčovým momentem bude situace okolo Julije Tymošenkové, bez jejíhož propuštění na léčení do Německa pravděpodobně některé státy EU podpis dohody zablokují. Rozhodující slovo má v tento moment monitorovací mise bývalého předsedy evropského parlamentu Pata Coxe a bývalého polského prezidenta Aleksandra Kwaśniewského, jejíž působení bylo prodlouženo až do samotného summitu. To svědčí o tom, že se pravděpodobně bude rozhodovat až v posledních dnech před zahájením summitu, přičemž je pravděpodobné, že vzhledem ke shodě ukrajinských politických stran na nutnosti asociace nakonec k vyřešení všech problémů dojde. Zřejmě největší neznámou zůstává postoj Ruska v případě podepsání dohody, které může využít své pozice ke stupňování ekonomického tlaku na Ukrajinu, přičemž lze v krátkém horizontu očekávat i konflikt kvůli zemnímu plynu, který bude podobný tomu z počátku roku 2009.

¹⁴ http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/zd/ztt/ztt_u/ztt0813_u.htm

¹⁵ <http://cpi.transparency.org/cpi2012/results/>

¹⁶ <http://www.cipe.org/blog/2009/12/08/shadow-economy-in-ukraine-nearly-50-of-gdp>

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

Asociace pro mezinárodní otázky je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Díky svým aktivitám doma i v zahraničí a dlouholeté historii je AMO vnímána jako čelní nezávislá instituce svého druhu v České republice.

K dosažení svých cílů AMO:

- formuluje a vydává studie a analýzy;
- pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuse;
- organizuje vzdělávací projekty;
- prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média;
- vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů;
- podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností;
- spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM AMO

Výzkumné centrum Asociace pro mezinárodní otázky je předním českým think-tankem, který není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskuzi. Hlavním cílem Výzkumného centra je systematické sledování, analýza a komentování mezinárodního dění se zvláštním zaměřením na zahraniční politiku České republiky.

Výzkumné centrum bylo založeno v říjnu 2003 jako analytický útvar Asociace pro mezinárodní otázky se zaměřením na mezinárodní vztahy a zahraniční, bezpečnostní a obrannou politiku. Jádrem VC AMO je [tým analytiků](#), jejichž prostřednictvím nabízíme odbornou expertízu v hlavních problémech světových regionů a klíčových otázkách současné mezinárodní politiky. Výzkumné centrum zpracovává [vlastní odborné studie](#), analytici poskytují [komentáře](#) k aktuálnímu dění prostřednictvím médií. Dedikovanou platformou pro hodnocení mezinárodní politiky je [blog AMO](#).

